

СРЭБНЫ МЕСЯЦ

– Баюся, Ётсан, мне давядзецца з’ехаць, – сказаў Холмс аднойчы раніцай за сняданкам.

– З’ехаць? Куды?

– У Кінгс-Пайланд, што ў Дартмуры*.

Я не здзівіўся. Папраўдзе мяне здзівіла толькі тое, што Холмс дагэтуль яшчэ не быў у самым гушчары гэтай неверагоднай справы, пра якую толькі і гаварылі спрэс па ўсёй Англіі. Дагэтуль цэлы дзень мой кампаньён хадзіў туды-сюды па сваім пакоі, нізка схіліўшы галаву і звёўшы бровы, то набіваючы люльку наймацнейшым чорным тытунём, то выбіваючы яе, няўважлівы да ўсіх маіх пытаньняў і заўваг. Свежыя выпускі штодзённых газет ад нашага прадаўца перыёдыкі толькі праглядаліся наўскос і адразу ж адпраўляліся ў стос у куце. І нягледзячы на маўклівасць Холмса, я цудоўна ведаў, пра што ён думае. Была толькі адна нашумелая загадка, якая магла так моцна заняць яго аналітычны розум, – дзіўнае знікненне фаварыгта Ёэсэксага кубка* і трагічнае забойства ягонага трэнера. І калі ўрэшце Холмс абвясціў пра свой намер выправіцца на месца, дзе разыгралася драма, для мяне гэта было чаканай прыемнасцю.

– Я б з радасцю паехаў з вамі, калі не буду замінаць, – сказаў я.

– Дарагі Ётсан, вы зробіце вялікую ласку, калі складзяце мне кампанію. І, мяркую, вы прабавіце час з

карысцю, бо ў справе ёсць дэталі, праз якія гэты выпадак абядае быць абсалютна ўнікальным. Мы акурат паспяваем на цягнік з Падынгтана, а па дарозе я падрабязней раскажу пра справу. Буду вам абавязаны, калі прыхопіце свой цудоўны палявы бінокль.

Вось так ужо праз гадзіну ці каля таго я сядзеў у вагоне першага класа, які імчаў у Эксэтэр, тым часам як Шэрлак Холмс, чый худы твар аблямоўвала падарожная шапка з вісячымі вушамі*, прагна занурыўся ў пачак свежых газет, якіх накупляў на Падынганскім вакзале. Мы даўно прамінулі Рэдынг, калі ён сунуў апошняю пад сядзенне і прапанаваў мне свой партсігар.

— Едзем з добрай хуткасцю, — сказаў ён, вызірнуўшы ў акно, а потым кінуўшы погляд на гадзіннік, — пяцьдзесят тры з паловай мілі ў гадзіну.

— Я не бачыў чвэрцьмільных ступоў, — сказаў я.

— Я таксама не бачыў. Але тэлеграфныя ступы ўздоўж гэтай лініі стаяць за шэсцьдзесят ярдаў адзін ад аднаго, так што падлічыць нескладана*. Мяркую, вы ведаеце пра гісторыю з забойствам Джона Стрэйкера і знікненнем Срэбнага Месяца?

— Я толькі чыгаў тое, што пісалі «Тэлеграф» і «Кронікл»*.

— У такіх справах дэдукцыя служыць інструментам хутчэй для прасейвання інфармацыі, чым для пошуку новых доказаў. Гэтае злачынства настолькі незвычайнае, так дасканала правернутае і закранула такую колькасць людзей, што цяпер мы пакутуем ад незлічонай колькасці

дапушчэнняў, здагадак і гіпотэзаў. Складанасць у тым, каб аддзяліць канву фактаў, абсалютна пэўных, бясспрэчных фактаў, ад таго, што наплялі выдумшчыкі і рэпарцёры. І толькі стаўшы на цвёрды грунт праўдзівай інфармацыі, мы можам глядзець, якія зрабіць высновы і якія моманты гэтай загадкі ключавыя. У аўторак вечарам я атрымаў дзве тэлеграмы, адну ад палкоўніка Роса, уладальніка каня, а другую ад інспектара Грэгары, які расследуе справу і запрашае мяне да супрацоўніцтва.

— У аўторак вечарам? — здзівіўся я. — Сёння ж раница чацвярга. Чаму вы не паехалі ўчора?

— Я схібіў, дарагі Ётсан, што, баюся, здараецца нашмат часцей, чым думаюць тыя, хто ведае мяне дзякуючы вашым нататкам. Я не мог даць веры таму, што самага знакамітага каня ў Англіі могуць надоўга схваць, асабліва ў такіх маланаселеных мясцінах, як Дартмур. Учора ўвечары, гадзіна за гадзінай, я чакаў весткі пра тое, што яго знайшлі і што ягоны выкрадальнік і ёсць той, хто забіў Джона Стрэйкера. Але калі надышла яшчэ адна раница і я пабачыў, што апроч арышту маладога Фіцроя Сімпсана нічога не было зроблена, я зразумеў, што трэба дзейнічаць. Зрэшты, у мяне няма адчування, што ўчорашні дзень змарнаваны.

— У вас з'явілася тэорыя?

— Прынамсі, я атрымаў уяўленне пра галоўныя дэталі справы. Я пералічу вам іх усе, бо нішто так не праясняе гісторыю, як яе пераказ іншаму чалавеку, і наўрад ці я змагу разлічваць на вашу дапамогу, калі не пакажу,

адкуль мы пачынаем.

Я адкінуўся на падушкі, папыхкваючы цыгарай, а Холмс, падаўшыся наперад і ўмоўна адзначаючы важныя пункты на левай далоні доўгім тонкім указальным пальцам правай, увёў мяне ў курс справы, дзеля якой распачалося нашае падарожжа.

— Срэбны Месяц, — сказаў ён, — конь ад заводу Ісанаміі* і гэтак жа бліскуча перамагае ў скачках, як ягоны знакаміты продак. Яму ідзе пяты год, і за апошні час адзін за адным ён здабыў усе прызы на іпадроме для палкоўніка Роса, ягонага шчаслівага ўладальніка. Да трагічнага здарэння конь лічыўся першым фаварытам на Кубак Ўэсэкса, на яго ставілі тры да аднаго. Зрэшты, ён быў і галоўным фаварытам наведнікаў скачак і ніколі не расчароўваў іх, так што нават пры такіх нявыгадных каэфіцыентах на яго ставіліся велізарныя грошы. Адпаведна, не выклікае сумневаў тое, што многія людзі былі горача зацікаўленыя ў адсутнасці Срэбнага Месяца на спаборніцтвах у аўторак, калі махне стартавы сцяжок.

Натуральна, што ў Кінгс-Пайланд, дзе знаходзіцца трэніровачная стайня палкоўніка, гэта добра разумелі. Для аховы фаварыта былі зробленыя ўсе захады. Ягоны трэнер Джон Стрэйкер — былы жакей, які выступаў пад колерамі палкоўніка Роса, пакуль не зрабіўся зацяжкім для ўзважвання з сядлом*. Пяць гадоў ён быў на службе ў палкоўніка ў якасці жакея і сем — у якасці трэнера і лічыўся дбайным і сумленным слугой. У падпарадкаванні ён меў трох памочнікаў, бо стайня малая, усяго на чатыры кані.

Штоночы адзін з хлопцаў спаў на стайні, а астатнія — на гарышчы. Усе тры — цудоўныя людзі. Джон Стрэйкер быў жанаты і жыў у невяліччай сядзібе за дзвесце ярдаў ад стайняў. Дзяцей не меў, трымаў адну пакаёўку і жыў у дастатку. Вясковая дарога зусім бязлюдная, але прыкладна праз паўмілі на поўнач стаіць група сядзіб, пабудаваных падрадчыкам з Тавістока для камісаваных вайскоўцаў і ўсіх, хто захоча атрымаць асалоду ад чыстага дартмурскага паветра. Сам Тавісток ляжыць за дзве мілі на захад, а на адлегласці таксама ў дзве мілі праз тарфянікі знаходзяцца большыя стайні Мэйштан лорда Бэкуотэра, якімі распараджаецца Сайлас Браўн. Ва ўсіх астатніх кірунках тарфянікі абсалютна дзікія, там жыве ўсяго некалькі вандроўных цыган. Прыкладна такія былі справы на момант трагедыі.

Тым вечарам з коньмі пазаймаліся і нападлі іх гэтак жа, як звычайна, стайню замкнулі а дзвянтай. Два хлопцы пайшлі ў трэнерскі дом, дзе павячэралі на кухні, а трэці, Нэд Хантэр, застаўся на варце. У некалькі хвілін пасля дзвянтай гадзіны пакаёўка, Эдыт Бакстэр, панесла на стайні ягоную вячэру, кары з бараніны. Напояў яна не брала, бо на стайню вада праведзеная, а паводле правілаў вартаўнік не мусіць піць нічога іншага. Пакаёўка несла ліхтар, таму што было вельмі цёмна, а сцяжына ішла проста праз тарфянікі.

Эдыт Бакстэр была за трыццаць ярдаў ад стайні, калі з цемры выйшаў нейкі чалавек і папрасіў яе спыніцца. Калі яна падняла ліхтар уверх, то ў яго жоўтым святле ўбачыла,

што гэта мужчына прыстойнага выгляду, апрануты ў шэры цвідавы гарнітур і кепку з казырком. На ім былі гамашы, у руцэ ён трымаў цяжкі кій з булдавешкай. Аднак найбольш ёй запомніліся жаклівая бледнасць ягонага твару і тое, як нервова ён трымаўся. Ягоны ўзрост яна ацэньвае як хутчэй да трыццаці, чым больш.

— Скажыце, калі ласка, дзе я? — спытаў ён. — Я ўжо збіраўся легчы спаць на тарфяніках, калі ўбачыў святло вашага ліхтара.

— Вы каля трэніровачнай стайні Кінгс-Пайланд, — адказала яна.

— Нічога сабе! Як пашанцавала! — усклікнуў ён. — Я так разумею, што памочнік конюха спіць тут адзін штоночы. І вы, мабыць, несяце яму вячэру. І празмерны гонар, пэўна ж, не перашкодзіць вам зарабіць на новую сукенку, праўда?

З кішэні камізэлькі ён выцягнуў складзены белы аркуш.

— Проста перадайце хлопцу вось гэта, і зможаце купіць найпрыгажэйшы ўбор з тых, што прадаюцца за грошы.

Ягоная апантанасць напалохала яе, і дзяўчына прабегла да акна, праз якое звычайна перадавала стравы. Яно ўжо было адчыненае, і Хантэр сядзеў унутры за столікам. Дзяўчына пачала была расказваць яму пра здарэнне, але раптам незнаёмец падышоў ізноў.

— Добры вечар, — сказаў ён, зазірнуўшы ў акно, — я хачу перамовіцца з вамі.

Дзяўчына дае слова, што ў гэты момант яна заўважыла куток белага папяровага пакеціка, які ён заціснуў у руцэ.

— Што за справы? — спытаў памочнік конюха.

— Такія справы, якія могуць вам штосьці пакласці ў кішэню, — адказаў незнаёмец. — На Кубак Ўэсэкса ад вас выстаўляюцца два кані — Срэбны Месяц і Баярд. Дайце мне падказку — і не застаняцеся ў проигрышы. Ці праўда, што нават пасля гандыкапавання* Баярд прайграе першаму на сто ярдаў пры дыстанцыі ў пяць фурлонгаў* і што стайня на гэта ставіць?

— Ага, дык вы адзін з гэтых клятых спекулянтаў*! — крыкнуў хлопец. — Дык я пакажу вам, як цёпла мы іх прымаем у Кінгс-Пайландзе!

Ён ускочыў і пабег праз стайню, каб адчыніць дзверы. Дзяўчына ўцякла ў дом, але калі азірнулася, то ўбачыла, што незнаёмец засунуў галаву ў акно. Тым не менш ужо праз хвіліну, калі Хантэр выскачыў на двор разам з сабакам, незнаёмца ўжо нідзе не было, і нават абабегшы ўсе будынкі вакол, памочнік конюха не змог знайсці ні знаку яго.

— Чакайце, — сказаў я, — калі памочнік конюха выбег з сабакам, то дзверы пакінуў незамкнёнымі?

— Выдатна, Ўотсан, выдатна! — прамармыгаў мой кампаньён. — Важнасць гэтага пытання так устурбавала мяне, што ўчора я даслаў тэлеграмай запыт у Дартмур, каб дазнацца праўды. Хлопец замкнуў дзверы, калі выйшаў. А акно, мушу дадаць, было недастаткова вялікае, каб туды змог пралезці чалавек.

Хантэр пачакаў, пакуль вернуцца два астатнія памочнікі конюха, а потым даслаў запіску трэнеру, дзе расказаў пра здарэнне. Стрэйкер быў узрушаны, калі

даведаўся пра гэты выпадак, але, падаецца, не ацаніў ягонай важнасці. Тым не менш яго апанавала трывога: місіс Стрэйкер, прачнуўшыся да світання, убачыла, што муж апранаецца. На яе пытанне ён адказаў, што не мог заснуць, бо хвалюецца праз коней і збіраецца пайсці на стайню, каб паглядзець, ці ўсё добра. Яна прасіла яго застацца дома, бо чула, як па шыбах б'е дождж, але нягледзячы на ўмовы, ён нацягнуў свой вялікі макінтош* і пайшоў.

Місіс Стрэйкер зноў прачнулася а сёмай раніцы і ўбачыла, што муж дагэтуль не вярнуўся. Яна наспех апрадулася, паклікала пакаёўку і выправілася на стайню. Дзверы былі адчыненыя, унутры, скруціўшыся на крэсле, ляжаў непрыгомны Хантэр, стойла фаварыга было пустое і нідзе не было ягонага трэнера.

Вельмі хутка разбудзілі двух хлопцаў, якія спалі на гарышчы з саламянай сечкай над каморай, дзе захоўвалася збруя. Яны нічога не чулі ўночы, бо абодва спяць вельмі крэпка. Хантэр відавочна быў пад уздзеяннем нейкага моцнага прэпарату, ад яго не было ніякага толку, таму яго пакінулі адсыпацца, а два хлопцы і дзве жанчыны бегалі ўсюды ў пошуках зніклых. Яны ўсё яшчэ спадзяваліся, што трэнер з нейкай прычыны вывеў каня на раннія заняткі, але з узгорка каля дома, адкуль праглядаліся ўсе навакольныя тарфянікі, яны не толькі не ўбачылі зніклага фаварыга, але і заўважылі трывожны знак трагедыі.

На адлегласці дзесьці чвэрці мілі ад стайні на кусце жаўтазелю вісеў макінтош Джона Стрэйкера. Побач у тарфяніках ляжыць місападобная нізіна, вось там і знайшлі

цела няшчаснага трэнера. Яго галава была разбітая страшным ударам нейкага цяжкага прадмета, таксама ён быў паранены ў сцягну, доўгі чысты парэз відавочна быў нанесены вельмі вострым інструментам. Пры гэтым было ясна, што Стрэйкер адчайна абараняўся, бо ягоная правая рука сціскала маленькі нож, лязо якога было цалкам у запечанай крыві, у левай жа ён трымаў чырвона-чорную шыйную хустку, якая, паводле сведчанняў пакаёўкі, была на незнаёмцы, які прыходзіў на стайні таго вечару. Хантэр, ачуняўшы, таксама пацвердзіў прыналежнасць шыйнай хусткі незнаёмцу. Гэтаксама ён быў перакананы, што той незнаёмец, стоячы ля акна, пасыпаў нечым ягонае кары з бараніны і такім чынам пазбавіў стайні вартаўніка. Што да зніклага каня, то ў гразі на дне жахлівага яра было багата доказаў таго, што падчас бойкі конь знаходзіўся тамсама. Але з той раницы яго ніхто не бачыў, і, нягледзячы на абвешчанае вялікае ўзнагароджанне і на тое, што ўсе цыганскія насельнікі Дартмура былі ўцягнутыя ў росшук, ніякіх навінаў пра яго так і не з'явілася. Аналіз жа рэшткаў вячэры вартаўніка стайні паказаў, што яна ўтрымлівала ладную дозу опію ў парашку, у той час як людзі ў доме елі тую ж страву без аніякіх шкодных наступстваў для сябе.

Вось галоўныя акалічнасці справы, калі ачысціць гісторыю ад усіх здагадак і выкладзі як найясней. А зараз падсумуем усё, што зрабіла па справе паліцыя.

Інспектар Грэгары, якому даручылі гэтую справу, — надзвычай кампетэнтны супрацоўнік. Калі б ён быў надзелены ўяўленнем, то мог бы дасягнуць вышын्याў у

прафесіі. Па прыбыцці на месца здарэння ён адразу ж знайшоў і арыштаваў чалавека, на якога натуральна падала падазрэнне. Адшукаць яго было няцяжка, бо ён жыў у адной са згаданых мною сядзіб. Выявілася, што зваць яго Фіцрой Сімпсан. Добра адукаванага чалавека высокага паходжання, яго зацягнула ў багну іпадромных ставак, дзе ён прамангачыў усе свае грошы і жыў без размаху з букмекерскай дзейнасці ў спартыўных клубах Лондана, якая прыносіла сціплыя прыбыткі. Праверка паказала, што ён паставіў каля пяці тысячаў фунтаў супраць фаварыта. Пасля арышту ён сам прызнаўся, што сапраўды хадзіў у Дартмур з надзеяй болей даведацца пра коней Кінгс-Пайланда, а таксама пра каня Дэсбара, другога фаварыта са стайніў Мэйплтана, якога трэніраваў Сайлас Браўн. Ён не адмаўляў, што папярэдняга вечару рабіў усё, пра што кажуць сведкі, але заявіў, што не меў злых намераў і проста хацеў атрымаць інфармацыю з першых рук. Калі яму паказалі ягоную шыйную хустку, ён збляднеў і ніяк не змог патлумачыць, якім чынам яна аказалася ў руцэ забітага. Ягоная мокрая вопратка сведчыла, што ён трапіў пад дождж мінулае ночы, а кій, выраблены ў Пінангу* з пальмавага дрэва, з залітым усярэдзіну свінцом, акурат мог быць тым самым прадметам, якім трэнеру нанеслі жахлівыя пашкодванні. З іншага боку, гэты чалавек не быў паранены, а кроў на нажы Стрэйкера паказвала, што як найменш адзін з нападнікаў пацярпеў ад яго. Вось такая, калі каротка, гісторыя, Ётсан, і калі вы зможаце праліць для мяне святло на яе, я буду надзвычай вам удзячны.

Я з вялікай цікавасцю выслухаў усё, што з уласцівым яму ўменнем быць дарэшты зразумелым расказаў Шэрлак Холмс. Нягледзячы на тое, што пра большасць фактаў я ведаў і раней, дагэтуль мне было няясна, што з усяго гэтага найважнейшае і як адно звязанае з іншым.

— Ці магчыма такое, што рэзаную рану Стрэйкер нанёс сабе сам, калі біўся ў канвульсіях, якія наступічаюць любому мазгавому пашкоджанню? — спытаў я.

— Гэта не толькі магчыма — з вялікай імавернасцю так і здарылася, — адказаў Холмс. — І ў такім выпадку адпадае адзін з галоўных закідаў абвінавачанаму.

— Але я ўсё адно не разумею, якую версію можа высунуць паліцыя.

— Баюся, што якую б версію ні прапанавалі мы, у паліцыі будуць сур'ёзныя прэччэнні. Яны мяркуюць, што Фіцрой Сімпсан, падсыпаўшы вартаўніку наркотык і нежак займеўшы дублікат ключа, адамкнуў дзверы стайні і вывеў каня, каб яго выкрасці. Аброць адсутнічае, так што Сімпсан мусіў надзець яе на яго. Потым, пакінуўшы дзверы адчыненымі, ён павёў каня праз тарфянікі, дзе альбо выпадкова сустрэў трэнера, альбо той дагнаў яго. Далей зразумела. Сімпсан выбівае мазгі трэнэру сваім цяжкім кіем без аніякага пашкоджання ножыкам, якім абараняўся Стрэйкер, а потым заводзіць каня ў сакрэтную схованку, ці, можа быць, конь кінуўся прэч падчас бойкі і цяпер бадзяецца дзесьці на тарфяніках. Так уяўляе сабе карціну паліцыя, і, як бы неверагодна яна ні выглядала, усе астатнія тлумачэнні падаюцца яшчэ больш неверагоднымі. Тым не

менш на месцы я збіраюся вельмі хутка спраўдзіць магчымасць такога развіцця падзей, а пакуль не бачу, як мы можам прасунуцца наперад у расследаванні.

Толькі ўвечары мы прыбылі ў мястэчка Тавісток, якое, быццам умбон* велізарнага круглага шчыта, ляжыць ў цэнтры Дартмура*. На станцыі нас чакалі два джэнтльмены. Адзін, высокі бландын з цікаўнымі і пранізлівымі блакітнымі вачыма, барадою і пышнаю фрызурай нагадваў ільва. Другі – маленькі нервоны чалавек, вельмі акуратны і франтаваты, у сурдуце, гамашах, з невялікімі дагледжанымі бакенбардамі і ў маноклі. Апошні быў палкоўнік Рос, добра вядомы спартсмен, першы – інспектар Грэгары, дэтэктыў, імя якога хутка набывала вядомасць у Англіі.

– Я так усцешаны вашым прыездам, містэр Холмс, – сказаў палкоўнік. – Інспектар тут зрабіў усё, што можна, але мне хочацца, каб аніводзін камень не застаўся неперавярнутым у спробах дашукацца праўды, пакараць забойцу беднага Стрэйкера і знайсці майго каня.

– Нічога новага не высветлілі? – запытаўся Холмс.

– Прыкра казаць, але вельмі мала, – адказаў інспектар. – Нас чакае адкрыты экіпаж, і, паколькі вы несумненна пажадаеце агледзець месца падзей да змяркання, я раскажу вам усё па дарозе.

Ужо праз хвіліну мы сядзелі ў камфартабельным ландо*, якое з тарахценнем імчала нас старасвецкімі вуліцамі дэваншырскага горада. Інспектар Грэгары, захоплены справай, з ахвотай дзяліўся сваімі развагамі,

Холмс толькі зрэдку перарываў яго пытаннем ці заўвагай. Палкоўнік Рос адкінуўся на спінку сядзення, скрыжаваўшы рукі на жываце і насунуўшы капялюш на вочы, а я з цікавасцю слухаў размову двух дэтэктываў. Грэгары трымаўся дакладна той тэорыі, што агучыў Холмс у цягніку:

— Сіло зацягваецца вакол Фіцроя Сімпсана, — казаў ён, — і сам я перакананы ў вінаватасці гэтага хлопца. У той жа час прызнаю, што доказы супраць яго толькі ўскосныя і што далейшае расследаванне можа іх разбурыць.

— А што наконт нажа Стрэйкера?

— Мы схіляемся да высновы, што падчас падзення ён параніў сябе сам.

— Мой сябар доктар Ётсан таксама прапанаваў такую гіпотэзу па дарозе сюды. Калі так, то гэта доказ супраць падазраванага Сімпсана.

— Несумненна. У яго не было ні нажа, ні ранаў. Безумоўна, факты супраць яго. Ён быў вельмі зацікаўлены ў знікненні фаварыга. Хлусіў пад прысягай, што не падсыпаў наркотыку памочніку конюха. Відавочна, што ён выходзіў з дому ў навальніцу; пры ім быў цяжкі кій, а ягоная шыйная хустка знойдзеная ў руцэ забітага. Думаю, мы маем дастаткова доказаў, каб аддаць яго пад суд.

Холмс адмоўна пакруціў галавой.

— Кемлівы адвакат не пакіне ад іх каменя на камені, — сказаў ён. — Навошта Сімпсану выводзіць каня са стайняў, калі ён мог нанесці яму якія-небудзь пашкодванні проста там? Ці знайшлі ў яго дублікат ключа? Які аптэкар прадаў

яму опій у парашку? І яшчэ — дзе ён, чужы для гэтых мясцінаў чалавек, змог схаваць каня, асабліва такога каня? Як, дарэчы, ён сам тлумачыць гісторыю з запіскай, якую хацеў перадаць памочніку конюха праз пакаёўку?

— Гаворыць, што гэта была дзесяціфунтавая банкнота. Адно такую знайшлі ў ягоным кашальку. А астатнія прырэчаны не такія ўжо і непераадольныя, як падаецца. Мясціны ён ведае. Ён двойчы здымаў летні домік у Тавістоку. Опій мог прывезці з Лондана. Скарыстаўшыся ключом, выкінуў яго, бо ўжо не меў у ім патрэбы. Конь можа быць на дне капальні ці ў старой шахце на тарфяніках.

— А пра шыйную хустку што кажа?

— Прывялае ў ёй сваю і сцвярджае, што згубіў яе. Але ў справе з'явілася новая дэталі, якая можа падмацаваць версію пра тое, што са стайні каня вывеў менавіта ён.

Холмс навастрыў вушы.

— Мы знайшлі сляды цыганскага табара, які стаяў за мілю ад месца забойства ў панядзелак ноччу. У аўторак цыгане зняліся з месца. Калі дапусціць, што паміж імі і Сімпсанам была дамоўленасць, ён мог весці да іх каня, калі быў заспеты, і імаверна, што конь цяпер у іх.

— Выглядае праўдападобна.

— Цяпер мы працэсваем тарфянікі ў пошуках гэтага табару. Таксама я абследаваў кожную стайню і хлеў у Тавістоку ў радыёсе дзесяці міляў.

— Наколькі мне вядома, па суседстве ёсць яшчэ адна стайня?

— Ёсць, і, натуральна, мы не ўпусцілі з-пад увагі гэты факт. Іх конь Дэсбара — другі паводле букмекераў, яго гаспадары натуральна зацікаўленыя ў знікненні фаварыта. Вядома, што трэнер Сайлас Браўн паставіў вельмі шмат на гэтыя спаборніцтвы, а з няшчасным Стрэйкерам адносіны ў яго былі нацягнутыя. Тым не менш падчас агляду суседскай стайні нічога не паказала на датычнасць Сайласа Браўна да здарэння.

— І нічога не лучыць падазраванага Сімпсана са стайняй Мэйшлтана?

— Зусім нічога.

Холмс адкінуўся на сядзенне, і размова сціхла. Праз некалькі хвілін наш фурман спыніў экіпаж каля невялікай ахайнай вілы пры дарозе, пабудаванай з чырвонай цэгля і з карнізнымі выступамі ўверсе. На некаторай адлегласці па той бок ад выгулу для коней была відаць надворная пабудова з дахам, выкладзеным шэрай дахоўкай. Ва ўсіх астатніх кірунках слаліся шырокімі хвалямі тарфянішчы, парослыя вышвілай папараццю, якая надавала ім бронзавы колер. Лінія гарызонту перарывалася толькі шпілямі Тавістока і групай будынкаў у заходнім кірунку, якія пэўна былі стайнямі Мэйшлтана. Мы ўсе саскочылі на зямлю, за выключэннем Холмса, які працягваў сядзець, адкінуўшыся на спінку, глядзячы ў неба перад сабою, цалкам заглыблены ў свае думкі. Толькі калі я дакрануўся да ягонай рукі, ён рэзка ўзняўся і выйшаў з экіпажа.

— Даруйце, — сказаў ён, звяртаючыся да палкоўніка Роса, які глядзеў на яго крыху здзіўлена, — сплю наяве.

Па бляску ягоных вачэй і прыгоенай узбуджанасці я, які добра ведаў ягоныя звычкі, здагадаўся: Холмс намацаў нітачку, што вяла да разгадкі справы, але я не мог зразумець, дзе і як.

— Мабыць, вы хацелі б адразу выправіцца на месца злачынства, містэр Холмс? — спытаў Грэгары.

— Я б лепей застаўся ненадоўга тут, каб праясніць адно-два пытанні. Цела Стрэйкера прынеслі ў дом, наколькі разумею?

— Так, ён ляжыць наверху. Заўтра будзе дазnanне.

— Ён працаваў на вас некалькі гадоў, так, палкоўнік Рос?

— Я заўжды лічыў яго выдатным слугой.

— Мяркую, вы зрабілі вопіс таго, што было ў ягоных кішэнях падчас смерці, інспектар?

— Усе ягоныя рэчы ў гасцёўні, калі толькі пажадаеце, можаце іх самі аглядзець.

— З вялікай ахвотай.

Мы ўсе прайшлі ў пярэдні пакой і сабраліся вакол стала, што стаяў пасярэдзіне. Інспектар адамкнуў маленькую квадратную скрыню і выклаў перад намі набор прадметаў. Там былі скрыначка з васковымі запалкамі*, двухцалева сальная свечка, брыяравая люлька A.D.P.*, кісет з цюленевай скуры з паловай унцыі тытуню маркі «Кавендыш» буйной нарэзкі, сярэбраны гадзіннік на залатым ланцужку, пяць залатых саверэнаў, алюмініевы каўпачок ад алоўка, некалькі паперак і нож з рукаяткай са слановай косці і вельмі тонка вырабленым нягнуткім лязом з

кляймо «Вайс і Ко, Лондан»*.

— Гэта асаблівы нож, — заўважыў Холмс, узяўшы яго са стала і хвіліну пакруціўшы перад вачыма. — Па плямах крыві на ім я мяркую, што гэта той самы, які знайшлі ў забітага ў руцэ. Ўотсан, скажыце, вам жа знаёмая такая рэч?

— Такого кшталту інструмент мы называем катарактальным нажом, — адказаў я.

— Так я і думаў. Вельмі далікатнае лязо, прызначанае для вельмі далікатнай працы. Дзіўна, што яго прыхапілі з сабой на выпадковы шпацыр, улічваючы, што яго складана насіць у кішэні.

— Для перасцярогі на кончык нажа насаджваўся пробкавы кружок, мы знайшлі яго побач з целам, — сказаў інспектар. — Жонка трэнера кажа, што нож ляжаў на туалетным століку і што муж узяў яго адтуль, калі выходзіў з пакоя. Зброя так сабе, але, магчыма, найлепшая, што яму трапілася пад руку на той момант.

— Можа, і так. А што гэта за паперы?

— Тры з іх — аплачаныя рахункі за сена. Адна — ліст з даручэннямі ад палкоўніка Роса. Вось гэтая — рахунак ад мадысткі на трыццаць сем фунтаў і пятнаццаць шылінгаў, выпісаны мадам Лесюр'е, Бонд-стрыт, на імя Ўільяма Дэрбішыра. Місіс Стрэйкер сцвярджае, што яе муж сябраваў з Дэрбішырам, і, бывала, ягоныя лісты адрасаваліся сюды.

— А місіс Дэрбішыр ні ў чым сабе не адмаўляла, — заўважыў Холмс, прагледзеўшы рахунак. — Дваццаць дзве гінеі — даволі шыкоўна за адзін убор*. Зрэшты, здаецца, з

гэтага мы больш не даведаемся нічога істотнага і, бадай, можам пайсці да месца забойства.

Калі мы выйшлі з гасцёўні, насустрач нам зрабіла крок спадарыня, што чакала ў калідоры. Яна дакранулася рукой да рукава інспектара. Яе твар быў змораны, худы і неспакойны, пячатка нядаўна перажытага ляжала на ім.

— Вы знайшлі іх? Знайшлі? — задыхаючыся, спытала яна.

— Не, місіс Стрэйкер. Але з Лондана нам на дапамогу прыехаў містэр Холмс, і мы зробім усё, што ў нашых сілах.

— Мы, пэўна, сустракаліся з вамі ў Плімуце на садовай вечарыне некалькі гадоў таму, місіс Стрэйкер? — сказаў Холмс.

— Вы памыляецеся, сэр.

— Ды быць таго не можа! Я мог бы паклясціся. На вас быў серабрысты шаўковы ўбор, аздоблены страусавым пер'ем.

— Я ніколі не мела такой сукенкі, сэр, — адказала жанчына.

— О, значыць, я наблыгаў, — сказаў Холмс і, перапрасіўшы, выйшаў за інспектарам на двор. Нядоўгі шпацыр па тарфяніках прывёў нас да ямы, дзе знайшлі цела. На яе беразе рос куст жаўтазелю, на якім тады павіс макінтош.

— Я так разумею, ветру ў той дзень не было, — сказаў Холмс.

— Не было, але быў лівень.

— У такім разе макінтош не здзьмула на куст, яго туды

павесілі, – сказаў Холмс.

– Так, ён быў раскладзены зверху.

– Гэта вельмі цікавая акалічнасць. Я бачу, што зямля даволі ўтаптаная. Без сумневу, з ночы панядзелка тут прайшлося шмат ног.

– Збоку там ляжыць поспілка, мы ўсе стаялі на ёй.

– Цудоўна.

– У мяне ў торбе адзін з ботаў, якія былі на Стрэйкеру, чаравік Фіцроя Сімпсана і злепак падковы Срэбнага Месяца.

– Мой дарагі інспектар, вы проста пераўзышлі сябе!

Холмс узяў торбу і, спусціўшыся ў нізіну, падцягнуў поспілку бліжэй да цэнтра. Расцягнуўшыся на ёй і падпёршы рукамі падбароддзе, Холмс уважліва абследаваў утаптаны бруд перад сабой.

– Ага! – раптам сказаў ён. – А гэта што?

Гэта была абгарэлая васковая запалка, настолькі брудная, што спачатку падалася проста трэсачкай.

– Не разумею, як я мог праглядзець яе, – з прыкрасцю сказаў інспектар.

– Яна была нябачная ў брудзе. Я заўважыў яе толькі таму, што шукаў.

– Што?! Вы спадзяваліся знайсці яе?

– Я дапускаў такое.

Холмс па чарзе павыцягваў абутак з торбы, параўноўваючы малюнак падэшваў з адбіткамі ў брудзе*. Потым вылез з яміны і пачаў поўзаць у папараці і хмьзах.

– Баюся, што слядоў болей няма, – сказаў інспектар.

— Я вельмі пільна праверыў грунт вакол у радыёсе ста ярдаў.

— Вашая праўда! — сказаў Холмс, падымаючыся. — Было б дзёрзкасцю рабіць гэта зноў пасля таго, што вы казалі. Але мне хацелася б прагуляцца па тарфяніках да змяркання, каб ведаць, што рабіць заўтра, і бадай я пакладу ў кішэню гэтую падкову на ўдачу.

Палкоўнік Рос, які выказваў пэўнае нецярпенне, калі мой кампаньён маўкліва і сістэматычна даследаваў месца забойства, паглядзеў на гадзіннік.

— Я запрашаю вас вярнуцца разам са мною, інспектар, — сказаў ён. — Ёсць штосьці, пра што я хацеў параіцца з вамі, асабліва наконт таго, ці не змушае нас абавязак перад публікай прыбраць імя каня са спіса прэтэндэнтаў на кубак.

— Ні ў якім разе, — рашуча запярэчыў Холмс. — Лічу, што яго трэба пакінуць у спісе.

Палкоўнік кінуў.

— Я вельмі рады пачуць вашае меркаванне, сэр, — сказаў ён. — Пасля шпацыру вы знойдзеце нас у доме спачылага Стрэйкера, і мы можам разам паехаць у Тавісток.

Яны з інспектарам павярнулі назад, а мы з Холмсам марудна пайшлі паўз тарфянікі. Сонца ўжо сядала за стайнямі Мэйплтана, і разлеглую пакацістую раўніну перад намі вечаровае святло фарбавала ў залаты колер, які пераходзіў у глыбокі ружова-буры там, дзе промні краналі выцвілую папараць і цярноўнік. Але ўрачыстая маляўнічасць пейзажу не займала майго кампаньёна, заглыбленага ў думкі.

– Можна зрабіць і так, Ётсан, – сказаў ён нарэшце. – Мы пакуль пакінем пытанне пра тое, хто забіў Джона Стрэйкера, і засяродзімся на тым, што здарылася з канём. Калі ўявіць, што ён вырваўся падчас альбо пасля трагедыі, куды ён мог падзецца? Конь – стаднае стварэнне. Калі б ён застаўся адзін, інстынкты падштурхнулі б яго альбо вярнуцца ў Кінгс-Пайланд, альбо пайсці ў Мэйштан. Як ён можа бадзяцца па тарфяніках? Яго дакладна заўважылі б да гэтага часу. І чаму яго мусілі выкрадаць цыгане? Гэтыя людзі заўжды трымаюцца як найдалей ад непрыемнасцяў, бо не хочуць, каб да іх дачапілася паліцыя. Няма і спадзеву, што яны змаглі б прадаць такога каня. Гэта вельмі рызыкаўна, і нічога б яны за яго не атрымалі. Гэта абсалютна відавочна.

– Тады дзе ён?

– Я ўжо казаў, што ён, мусіць, пайшоў у Кінгс-Пайланд альбо Мэйштан. Ён не ў Кінгс-Пайландзе, адпаведна, ён у Мэйштане. Давайце возьмем гэта за працоўную гіпотэзу і паглядзім, куды яна нас прывядзе. Тут тарфянікі, як адзначаў інспектар, вельмі цвёрдыя і сухія. Але бліжэй да Мэйштана яны паніжаюцца. Вы можаце бачыць адсюль, што там ідзе працяглая лагчына, у якой мусіла быць вельмі мокра ў панядзелак ноччу. Калі нашыя развагі правільныя, конь там праходзіў, і менавіта там нам трэба пашукаць ягоны след.

Падчас гэтай гутаркі мы ішлі даволі бадзёра і праз колькі хвілін ужо дабраліся да згаданай лагчыны. На просьбу Холмса я пакрочыў правым яе берагам, а Холмс –

левым, але не паспеў я прайсці і пяцідзесяці крокаў, як пачуў ягоны вокліч і ўбачыў, як ён мне махае. У мяккай глебе перад ім быў вельмі добра бачны след каня, і ён дакладна супадаў з падковай, выцягнутаў з кішэні.

— Вось яна, моц уяўлення ў дзеянні, — сказаў Холмс. — Гэта адзіная якасць, якой бракуе Грэгары. Мы ўявілі, як маглі б развівацца падзеі, дзейнічалі адпаведна сваёй версіі і ўрэшце атрымалі ёй пацверджанне*. Давайце ж працягнем.

Мы перайшлі багністае дно і яшчэ прыкладна чвэрць мілі крочылі па сухім цвёрдым торфе. Калі зямля чарговым разам пайшла ўніз, мы зноў натрапілі на сляды. Потым яшчэ раз згубілі іх, каб знайсці наступныя даволі блізка ад Мэйплтана. Першы іх убачыў Холмс, і калі ён паказваў туды, ягоны твар быў азораны трыюмфам. Побач з адбіткам конскага капыта ішоў чалавечы след.

— Раней конь быў адзін! — усклікнуў я.

— Менавіта. Раней ён быў адзін. Ага, а што гэта? Двайны след рэзка павярнуў у кірунку Кінгс-Пайланда. Холмс прысвіснуў, і мы абодва скіраваліся назад. Увага Холмса цалкам была занятая следам, калі раптам я, кінуўшы выпадковы позірк убок, на сваё здзіўленне убачыў той самы двайны след, які ішоў у адваротным напрамку.

— Бал на ваш рахунак, Ётсан, — сказаў Холмс, калі я паказаў яму гэта. — Вы скарацілі нашу дарогу, а то давялося б ісці назад па ўласных слядах. Давайце пройдзем гэтым адваротным следам.

І нам не давялося ісці доўга. След скончыўся

асфальтавым пакрыццём, якое прывяло нас да стайняў Мэйплтана. Калі мы падышлі, нам насустрач выбег грум.

— Гэй, нам не трэба, каб тут бадзяліся ўсякія! — гыркнуў ён.

— У мяне толькі адно пытанне, — сказаў Холмс, засунуўшы ўказальны і вялікі пальцы ў кішэню камізэлькі. — Ці не будзе зарана, калі я зайду да вашага начальніка Сайласа Браўна заўтра а пятай раніцы?

— Барані вас Божа, сэр, натуральна, у гэты час ён будзе на працы, бо прачынаецца раней за ўсіх. Але вунь ён ідзе, сэр, і сам зможа адказаць на вашыя пытанні. Не, сэр, не, калі ён пабачыць, што я бяру ў вас грошы, гэта будзе каштаваць мне месца. З вашай ласкі, пазней.

Шэрлак Холмс схаваў назад паўкроны, выцягнутыя з кішэні, а з брамы выйшаў пажылы і злосны на выгляд мужчына з бізуном у руцэ.

— Гэта што такое, Даўсан?! — крыкнуў ён. — Ніякіх плётак! Ідзі займіся справай! А вы хто такія? Якой халеры вам трэба?

— Дзесяціхвіліннай размовы з вамі, мой дарагі сэр, — сказаў Холмс найлагоднейшым голасам.

— Мне няма часу разводзіць ангьмоніі з рознымі лайдакамі. Нам тут прыхадняў не трэба. Ідзіце пакуль цэлыя, а не — дык вашыя пяткі паспытаюць зубы нашага сабакі.

Холмс нахіліўся і нешта шапнуў трэнеру на вуха. Той скалануўся і пабарвавеў да макаўкі.

— Хлусня! — зароў ён. — Несусветная хлусня!

– Вельмі добра. Мы будзем спрачацца пра гэта тут, каб усе чулі, ці пагаворым у вашай гасцёўні?

– О, заходзьце, калі хочаце. Холмс усміхнуўся.

– Вам не давядзецца чакаць болей за некалькі хвілін, Уотсан, – сказаў ён. – Містэр Браўн, цяпер я цалкам у вашым распараджэнні.

Прайшло дваццаць хвілін. Чырвань паблякла, і ўсё агарнулася шэрасцю, калі Холмс і трэнер з’явіліся зноў. Ніколі не бачыў я ў чалавеку такой перамены, якая адбылася з Сайласам Браўнам за такі кароткі час. Ягоны твар зрабіўся попельна-белым, на ілбе блішчэлі кроплі поту, а рукі трэсліся, ад чаго бізун хадзіў ходырам, быццам галінка на ветры. Ягонья грубасць і хамства зніклі, і ён трусіў за маім кампаньёнам, нібы сабака за гаспадаром.

– Усё будзе зроблена так, як вы казалі. Я ўсё зраблю, – пераконваў ён.

– Памылак быць не мусіць, – адказаў Холмс, азірнуўшыся на яго.

Той здрыгануўся, прачытаўшы пагрозу ў вачах майго сябра.

– О не, памылак не будзе. Я дастаўлю яго туды. Выгляд вярнуць ранейшы?

Холмс крыху падумаў і разрагатаўся.

– Не, не трэба, – сказаў ён. – Я вам напішу. І ніякіх фокусаў, бо вы ведаеце...

– О, вы можаце разлічваць на мяне, сэр, я не падвяду!

– Пэўна, што не. Добра, заўтра я звяжуся з вамі. Холмс павярнуўся да яго спінай, не зважаючы на пададзеную

дрыготкую руку, і мы рушылі назад у КінгсПайланд.

— Рэдка даводзіцца сустракаць настолькі арганічнае спалучэнне грубіяна, баязліўца і шэльмы, як гэты распарадчык Сайлас Браўн, — заўважыў Холмс па дарозе.

— Дык конь у яго?

— Ён спрабаваў вырашыць справу пагрозамі, але я так дакладна апісаў яму ягоныя дзеянні той раніцай, што ён падумаў, нібыта я назіраў за ім. Вы ж прыкмецілі, што мыскі ягоных ботаў дакладна такія ж квадратныя, як у адбіткаў на зямлі. І зноў жа, ніхто з ягоных падначаленых не адважыўся б пайсці на такую справу. Я расказаў яму, як згодна са сваёй завядзёнкай, ён прачнуўся самы першы на золку і сустрэў чужога каня, што ішоў па тарфяніках. Як наблізіўшыся, быў агаломшаны тым, што гэта Срэбны Месяц — ён пазнаў яго па белым лобе, праз які той і атрымаў сваю мянушку. Лёс прывёў у ягоныя рукі фаварыга, адзінага, хто мог абскакаць каня, на якога Сайлас Браўн паставіў усе свае грошы. Потым я апісаў, што першым ягоным парывам было адвесці каня назад у Кінгс-Пайланд, але д'ябал нашаптаў яму на вуха, што жывёліну можна схаваць да канца саборніцтваў, і ён павёў яго да сябе ў Мэйштан і дагэтуль трымае там. Пасля майго расказу ён ужо думаў толькі пра тое, як уратаваць сваю скуру.

— Але ж стайні абшукалі!

— О, такі стары знаўца коней і махляр ведаў, як замесці сляды.

— Але хіба вы не баіцеся пакідаць каня тут, ведаючы,

што ў інтарэсах Сайласа Браўна як-небудзь нашкодзіць яму?

— Мой дарагі сябра, ён будзе берагчы каня як зрэнку вока. Бо ведае, што гэта ягоны адзіны шанец на літасць.

— Палкоўнік Рос не падаўся мне чалавекам, здольным на літасць.

— Ад палкоўніка Роса тут нічога не залежыць. Я датрымліваюся ўласных метадаў і кажу так многа ці так мала, як пажадаю. У гэтым перавагі неафіцыйнай працы. Не ведаю, ці заўважылі вы, Ётсан, але палкоўнік трымаўся са мной, мякка кажучы, пагардліва. І я збіраюся крыху пазабавіцца за ягоны рахунак. Нічога не кажыце яму пра каня.

— Безумоўна, толькі з вашай згоды.

— І, натуральна, усё гэта малаважна ў параўнанні з пытаннем аб тым, хто забіў Джона Стрэйкера.

— І вы зоймецеся гэтым?

— Якраз наадварот. Сёння мы з вамі едзем назад у Лондан начным цягніком.

Гэтыя словы сябра мяне проста агаломшылі. Мы прабылі ў Дэваншыры ўсяго некалькі гадзін, і тое, што ён кідае расследаванне, пачатае так бліскуча, было для мяне неспасцігальным. Больш я не змог выцягнуць з яго ні слова, пакуль мы не дайшлі да трэнерскага дома. Палкоўнік і інспектар чакалі нас у гасцёўні.

— Мы з сябрам вяртаемся ў горад начным экспрэсам, — заявіў Холмс. — Мы чароўна надыхаліся чысцоткім дартмурскім паветрам.

Вочы інспектара акругліліся, а вусны палкоўніка расплыліся ва ўхмылцы.

— Дык вы ўжо не спадзеяцеся арыштаваць забойцу беднага Стрэйкера? — спытаў ён.

Холмс пацепенуў плячыма.

— Відавочна, тут ёсць сур'ёзныя перашкоды, — адказаў ён. — Але я, тым не менш, не пераставаў бы спадзявацца на тое, што ваш конь возьме ўдзел у спаборніцтвах у аўторак, і настойліва вас прашу трымаць жакея напаягове. Магу я папрасіць у вас фотакартку містэра Джона Стрэйкера?

Інспектар дастаў адну з канверта і перадаў яму.

— Дарагі Грэгары, вы проста прадбачыце ўсе мае жаданні. А зараз, калі ласка, пачакайце хвілінку, мне трэба аб чымсьці спытаць пакаёўку.

— Сказаць начыстую, ваш лонданскі кансультант мяне зусім расчараваў, — прызнаўся палкоўнік Рос, як толькі мой сябар выйшаў з пакоя. — Я не бачу, каб мы хоць як прасунуліся з яго прыездам.

— Прынамсі, у вас ёсць ягоная ўпэўненасць, што конь будзе ўдзельнічаць у скачках, — сказаў я.

— Так, у мяне ёсць ягоная ўпэўненасць, — адказаў палкоўнік, паціснуўшы плячыма, — але лепш бы ў мяне быў конь.

Я толькі збіраўся сказаць што-небудзь у абарону свайго сябра, як той зноў увайшоў у пакой.

— Ну што ж, джэнтльмены, — сказаў ён. — Я зусім гатовы ехаць у Тавісток.

Калі мы сядалі ў экіпаж, дзверы для нас прыгрымліваў

адзін з памочнікаў конюха. Раптоўна Холмсу прыйшла, відаць, у галаву нейкая ідэя, бо ён нахіліўся і дакрануўся да рукава хлопца.

— Вы трымаеце некалькі авечак у загоне, — сказаў ён, — а хто іх даглядае?

— Я, сэр.

— З імі не здаралася нічога дзіўнага апошнім часам?

— Не знаю, ці гэта варта згадкі, але тры з іх нядаўна пачалі кульгаць, сэр.

Я ўбачыў, што Холмса вельмі ўсцешыў гэты адказ, бо ён задаволена хмыкнуў і пацёр далоні.

— Трапны стрэл наўздагад, амаль наўздагад, — пахваліўся ён, сціснуўшы маё плячо. — Грэгары, настойліва звяртаю вашу ўвагу на гэтую ўнікальную эпідэмію сярод авечак. Ну што ж, фурман, паехалі!

У палкоўніка Роса на твары адлюстроўваўся скепсіс у дачыненні да здольнасцяў майго кампаньёна, але па выглядзе інспектара я бачыў, што заўвага Холмса яго вельмі зацікавіла.

— Вы лічыце, гэта важна? — спытаў Грэгары.

— Надзвычайна.

— Ёсць яшчэ штосьці, на што вы раілі б мне звярнуць увагу?

— На тое, як цікава паводзіўся сабака ўночы.

— Але сабака нічога не рабіў уночы.

— Вось гэта і цікава, — адказаў Шэрлак Холмс.

Праз чатыры дні мы з Холмсам зноў сядзелі ў цягніку на Ёінчэстэр, каб трапіць на скачкі за Кубак Ёэскса.

Палкоўнік Рос, як мы дамаўляліся, сустрэў нас ля вакзала, і ў ягоным прыватным экіпажы мы выправіліся за горад на іпадром. Палкоўнік ехаў з нахмураным тварам і трымаўся больш чым холадна.

— Майго каня так і няма, — сказаў ён.

— Я мяркую, вы ж пазнаеце яго, калі ўбачыце? Тут палкоўнік узрадаваўся.

— Я наведваю скачкі дваццаць гадоў, і ніколі раней мне не задавалі такога пытаньня, — сказаў ён. — Срэбнага Месяца пазнае і дзіця, у яго белая пляма на лобе і пярэстая правая пярэдняя нага.

— І якія стаўкі?

— Гэта самае цікавае. Учора можна было атрымаць пятнаццаць да аднаго, але каэфіцыент увесь час зніжаўся, і цяпер можна паставіць хіба што тры да аднаго.

— Хм! — сказаў Холмс. — Хтосьці штосьці ведае, гэта ясна.

Калі экіпаж спыніўся ля агароджы трыбунаў, я паглядзеў у запрашальную картку, каб прачытаць спіс удзельнікаў.

«Кубак Ёўсэкса, — было там напісана — 50 саверэнаў падпісных*, дадаткова 1000 саверэнаў за першае месца, для чатырохі пяцігодак. Другое месца — 300 фунтаў, трэцяе — 200. Новы скакавы круг (1 мілья, 5 фурлонгаў).

1. Арап, уладальнік — містэр Хіт Ньютан. Чырвоны шлем, светла-карычневы камзол.

2. Барацьбіт, уладальнік — палкоўнік Ёрдлаў. Ружовы шлем, блакітны з чорным камзол.

3. Дэсбара, уладальнік — лорд Бэкуотэр. Жоўты шлем і рукавы.

4. Срэбны Месяц, уладальнік — палкоўнік Рос. Чорны шлем, чырвоны камзол.

5. Ірыда, уладальнік — герцаг Балмарал. Жоўтыя і чорныя палосы.

6. Сугней, уладальнік — лорд Сінглфард. Ліловы шлем, чорныя рукавы».

— Мы знялі са старту нашага другога каня і даверыліся вашаму слову, — сказаў палкоўнік. — Што? Як такое можа быць? Срэбны Месяц — фаварыт?

— Пяць да чатырох на Срэбнага Месяца! — раўлі трыбуны. — Пяць да чатырох на Срэбнага Месяца! Пяць да пятнаццаці на Дэсбара! Пяць да чатырох на ўсіх!

— Ужо ўзнялі нумары! — крыкнуў я. — На месцы ўсе шасцёра!

— Усе шасцёра? Значыць, і мой конь бяжыць! — усхвалявана выгукнуў палкоўнік. — Але я не бачу яго. Маіх колераў яшчэ не было.

— Пяцёра ўжо выйшлі. Зараз, мусіць, будзе і ён.

На гэтых маіх словах магутны гняды конь вылецеў з загона і галопам прайшоўся міма нас, несучы на спіне жакея ў добра вядомых усім чорным і чырвоным колерах палкоўніка.

— Гэта не мой конь! — крыкнуў уладальнік. — У гэтага звера нідзе няма белай поўсці. Што вы зрабілі, містэр Холмс?

— Ну-ну, давайце паглядзім, як ён справіцца, —

бесклапотна адказаў мой сябар.

Некалькі хвілін ён глядзеў у мой бінокль.

— Хораша! Цудоўны старт! — выгукнуў ён раптам. — Зараз яны ідуць на паварот!

З нашага экіпажа ўсё было выдатна бачна, калі яны выйшлі на прамую. Шэсць коней ішлі так шчыльна, што іх можна было ўсіх разам накрыць адным дываном, але напаўдарозе жоўтыя колеры Мэйшлтана вырваліся наперад. Аднак яшчэ да таго як яны дайшлі да нас, Дэсбара здаў, і конь палкоўніка, рэзка вырваўшыся наперад, перасек фінішную лінію на добрыя шэсць корпусаў раней за суперніка, трэцяй з вялікім адрывам прыйшла Ірыда герцага Балмарала.

— У любым разе, я перамог, — выдыхнуў палкоўнік, правёўшы далонню па заплюшчаных вачах. — Але прызнаю, я зусім нічога не разумею. Вам не падаецца, што вы занадта доўга не раскрывалі вашу таямніцу, містэр Холмс?

— Вядома, палкоўнік, вы пра ўсё дазнаецеся. Давайце выйдзем і паглядзім на каня разам... Вось ён, — сказаў мой сябар, калі мы ўвайшлі ў загон, куды дапускаліся толькі ўладальнікі і іх сябры. — Вам трэба толькі працерці ягонья лоб і нагу вінным спіртам, і вы ўбачыце, што гэта ўсё той жа Срэбны Месяц.

— У мяне няма словаў!

— Я знайшоў яго ў руках махляра і ўзяў на сябе смеласць пакінуць у такім выглядзе, як яго даставілі.

— Дарагі сэр, вы здзейснілі цуд. Конь выглядае вельмі

здоровым і моцным. Ніколі ў жыцці ён яшчэ не выйграваў так прыгожа. Я прыношу вам тысячу прабачэнняў за свае сумневы ў вашых здольнасцях. Вы зрабілі мне вялікую ласку, знайшоўшы майго каня. І я буду абавязаны вам яшчэ больш, калі вы зможаце знайсці забойцу Джона Стрэйкера.

— Я ўжо знайшоў, — ціха адказаў Холмс. Палкоўнік і я агаломшана глядзелі на яго.

— Вы знайшлі яго? І дзе ж ён?!

— Ён тут.

— Тут! Дзе?

— Я стаю побач з ім.

Абураны палкоўнік пабарвавеў.

— Я разумею, што многім абавязаны вам, містэр Холмс, — сказаў ён, — але мушу сказаць, што гэтая заўвага — альбо вельмі дрэнны жарт, альбо абраза.

Шэрлак Холмс засмяяўся.

— Запэўніваю вас, палкоўнік, я не меў на ўвазе, што злачынства ўчынілі вы, — сказаў ён. — Сапраўдны забойца знаходзіцца за вашай спінай.

Ён зрабіў некалькі крокаў наперад і паклаў руку на глянцавую шыю скакуна.

— Конь?! — выгукнулі мы з палкоўнікам у адзін голас.

— Менавіта, конь. І ягоную віну можа змякчыць тое, што ён зрабіў гэта абараняючыся і што Джон Стрэйкер быў чалавекам, зусім не вартым вашага даверу. Але я чую званок і, паколькі спадзяюся на невялікі выйгрыш у наступным забегу, адкладу доўгія тлумачэнні на пазнейшы час.

На той вечар у нас былі заказаныя месцы ў пульманаўскі вагон*, бо мы спяшаліся ў Лондан, і мне думаецца, што зваротная дарога праляцела незаўважна і для палкоўніка Роса, і для мяне, бо мы прагна слухалі расказ майго кампаньёна пра падзеі, якія здарыліся на трэніровачных стайнях у Дартмуры ў панядзелак ноччу, і пра зачэпкі, якія дапамаглі Шэрлаку Холмсу раскрыць справу.

— Трэба прызнаць, — казаў ён, — што ўсе тэорыі, якія я выбудаваў, грунтуючыся на газетных рэпартажах, аказаліся памылковымі. Але там былі важныя дэталі, якія, на жаль, танулі ў завялікай колькасці другаснай інфармацыі. Я прыехаў у Дэваншыр, перакананы, што Фіцрой Сімпсан сапраўды вінаваты, хаця, натуральна, бачыў, што доказаў супраць яго ні ў якім разе не дастаткова. Якраз у экіпажы, калі мы пад'ехалі да дома трэнера, я зразумеў, як шмат значыла кары з бараніны. Вы, мусіць, памятаеце, што я быў засяроджаны на сваіх думках і застаўся сядзець у экіпажы, калі вы ўсе выйшлі. Я не мог даць сабе веры — як я мог праглядзець такі відавочны ключ да развязкі?

— Прызнаюся, — сказаў палкоўнік, — што не магу спасцігнуць, як нам дапамагае бараніна.

— Гэта было першае звязно ў ланцугу маіх дэдуктыўных развагаў. Парашковы опій не прэсны. Смак не такі ўжо брыдкі, але яго можна адчуць. Калі яго падмяшаць у звычайную страву, яго дакладна заўважаць і, хутчэй за ўсё, болей есці не будуць. А вось кары дакладна замаскіруе гэты